D.E.Ü. İ.İ.B.F. Dergisi
Cilt:12, Sayı:II, 1997, ss:169-180

VERGİLER VE FAİZ POLİTİKASI

Belgin AKÇAY(*) Eren ÖĞRETMEN(**)

ÖZET

Enflasyonist bir ortamda faiz gelir ve giderleri üzerinde yapılan vergi uygulamaları faiz oranı seviyesini de etkilemektedir. Bu etki faiz geliri üzerinden uygulanan vergi oranlarındaki değişiklikler olabileceği gibi, enflasyon sebebiyle değişen efektif vergi oranlarıyla da sözkonusu olabilmektedir. Bu çalışmada, verginin enflasyonist bir ortamda faiz oranları üzerindeki etkileri incelenerek, Türk mali sisteminde faiz gelirleri üzerinde vergi uygulamaları irdelenmektedir.

I- VERGİ VE ENFLASYONUN FAİZ ORANLARI ÜZERİNDEKİ ETKİSİ

Para teorisi ve uluslararası finans literatüründe vergi faktörünün fazla dikkate alınmaması, bu konudaki teorilerin sınırlı kalmasına sebep olmuştur. Para talebi ve faiz teorileri, genelde vergi öncesi değişkenleri dikkate almışlar, faiz gelirinin vergilendirilmesini ya da faiz giderlerinin vergilendirilebilir kazançtan düşülebilmesini gözardı etmişlerdir. Vergi faktörüne ilişkin çalışmalar da genelde mikro-ekonomik düzeyde kalmış, verginin makro-ekonomik etkilerine fazla girilmemiştir. Oysa vergi unsurunun ve vergilerde yapılan düzenlemelerin mali sistemde, dolayısıyla genel ekonomik dengeler üzerinde önemli etkileri bulunmaktadır. Ancak, konumuz itibariyle, bu bölümde, verginin enflasyonist bir ortamda faiz oranları üzerindeki etkileri irdelenecektir.

Enflasyonist bir ortamda, faiz gelir ve giderleri üzerine yapılan vergi uygulamaları faiz oranı seviyesini de etkilemektedir. Bu etki faiz geliri üzerinden uygulanan vergi oranlarındaki değişikliklerle olabileceği gibi, enflasyon sebebiyle değişen efektif vergi oranlarıyla da söz konusu olabilecektir.

Gelişmiş ülkelerin faiz gelir ve giderlerine ilişkin vergi uygulamaları incelendiğinde, bu uygulamaların ülkeden ülkeye değişiklikler gösterdiği gözlenmektedir. Ancak, yine de söz konusu uygulamalar arasında bazı temel benzerlikleri görmek mümkündür. Bunlar; i) enflasyon faktörü dikkate alınmadan verginin nominal faiz geliri üzerinden uygulanması; ii) faiz giderlerinin vergi matrahından düşülmesi; iii) mevzuatla belirlenen kuruluşlarca elde edilen faiz gelirinin vergiden muaf tutulması; iv) belli borçlanma araçlarının faizlerinin vergiden muaf tutulması gibi sayılabilir.

(*) Dr. Başbakanlık Toplu Konut İdaresi
(**) T.C. Merkez Bankası

Yapılan bu genellemelerin yanında, söz konusu ülkeler arasında önemli farklılıklar da bulunmaktadır. Bu farklılıklar, ülkelerarası nisbi vergi oranı farklılıkları (örneğin Fransa, İtalya ve Japonya'da faiz gelirine uygulanan vergi oranı genel gelir vergisi oranının altındadır) uygulanan muafiyetlerin kapsamı gibi konularda yoğunlaşmaktadır.

Çalışmamızda, enflasyonist bir ortamda verginin etkileri incelenirken, önce vergi unsuru gözardı edilerek sadece enflasyonun etkileri irdelenecek,daha sonra vergi unsuru devreye sokularak, verginin etkileri mukayese edilecektir.

A. Vergisiz Bir Ortamda Enflasyonun Faiz Oranları Üzerindeki Etkisi

Fisher eşitliği çerçevesinde, nominal faiz oranı (i), beklenen reel faiz oranı (r) ile beklenen enflasyon oranının (Π) toplamına eşittir.

$$i = r + \Pi \qquad (1)$$

Enflasyon beklentisinin bulunmadığı bir durumda reel faiz oranı ile nominal faiz oranı birbirine eşit olacaktır. Beklenen enflasyon pozitif bir değer aldıkça, eğer beklenen reel faiz oranı sabitse ve enflasyon beklentisinden bağımsız ise, beklenen enflasyon oranındaki artış kadar nominal faiz oranı artacaktır. Bu hipotez genellikle aşağıdaki gibi formüle edilmektedir.

$$i = r + \beta \qquad \text{ve} \qquad \beta = 1 \qquad (2)$$

Ancak bu son eşitlik, enflasyonun faiz oranları üzerindeki etkisiyle ilgili oldukça "rijid" ya da extrem bir görüşü ifade etmektedir. Gerçekte, β'nin 1'e eşit olmaması için pek çok sebep bulunmaktadır.

1. Reel Balans Etkisi

Robert Mundell ve James Tobin'e göre, reel faiz oranı (r) ile beklenen enflasyon oranı (Π) arasında negatif bir ilişki bulunmaktadır. Tobin'in formülasyonunda, beklenen enflasyondaki bir yükselme reel sermayede ve para dengelerini bozucu bir kaymaya sebep olmaktadır. Bu suretle sermayenin marjinal verimliliğinde ve denge reel faiz oranında azalmaya sebep olacaktır. Mundell'in formülasyonunda ise, beklenen enflasyondaki bir yükselme kişilerin reel nakit balanslarını, onları daha fakir hissettirecek şekilde, azaltacaktır. Bu kişiler, tasarruf seviyesini yükselterek ve böylece reel faiz oranlarını aşağıya iterek tepki göstereceklerdir.

2. Likidite Etkisi

Ekonomiye ek para enjekte edildikçe, bir müddet likidite fazlalığı ortaya çıkar. Özellikle de para arzındaki artış tamamen sezilemezse fiyatlar ve enflasyonist beklentiler henüz yükselmeden, para arzının etkisi, Keynes'in de

yıllar önce tartıştığı gibi, faiz oranlarını düşürecektir. Ancak, para arzı artışı kişilerce tam olarak sezinlendiğinde, bu etki yok olur. Zaman zaman enflasyonun kontrolden çıktığı bir ekonomide, bu likidite etkisi muhtemelen fazla büyük olmayacaktır. Aynı belirtilerle, eğer para arzı büyümesinde belirgin, ancak henüz tam sezinlenmemiş bir azalış varsa, reel faiz oranı artabilir.

3. Ekonomik Aktivite Etkisi

Yatırımların ertelendiği resesyon ya da düşük ekonomik faaliyet dönemlerinde ödünç verilebilir fon için talep daha düşük, ekonomide iyimserliğin hüküm sürdüğü ve yatırımların yüksek olduğu dönemlerde daha yüksektir. Böylece, ekonomik faaliyetlerde bir yavaşlama, faiz oranlarını, ekonomik faaliyetlerin normal seviyesinde olduğu durumdaki faiz oranlarının altına çeker.

4. Kurumsal Sınırlamalar

Muhtemelen faiz oranlarının tamamen piyasa tarafından serbestçe belirlendiği hiç bir ülke bulunmamaktadır. Faiz oranları hareketlerinin değişme derecesi, kanunla ya da kurumsal limitlerle sınırlandırılmaktadır. Böylece, gözlenen faiz oranlarının, sınırların bulunmadığı bir ortamdaki oranlara göre daha düşük olma ihtimali vardır.

5. Para Yanılsaması

Ekonomistlerin, para yanılsamasının varlığı hakkında giderek daha fazla şüpheci olmalarına rağmen, özellikle enflasyon oranının düşük olduğu ya da enflasyonun yeni bir olgu olduğu durumlarda en azından bazı kişiler nominal faiz oranları ile reel faiz oranlarını karıştırmaktadırlar. Böyle bir yanılsama olduğu sürece, nominal faiz oranları beklenen enflasyondan daha az artma eğilimine girmektedir.

6. Bütçe Açıkları

Bütçe açıkları, faiz oranlarını çeşitli yollarla etkileyebilir. Eğer bu açıklar ülkedeki ekonomik faaliyet seviyesini değiştirirse, faiz oranını da yukarda açıklandığı şekilde etkileyecektir. Eğer bu açıklar ekonomideki para arzını etkilerse, beklenen enflasyon oranını (Π) ve aynı zamanda likidite etkisi yoluyla faiz oranını etkilerler. Ancak, daha doğrudan etki ödünç verilebilir fona olan talep yoluyla gerçekleşmektedir. Hükümet, açığı finanse etmek için kamu kağıdı (Hazine bonosu, Devlet tahvili gibi) sattıkça, bu kağıtların arzı artar, kağıtların fiyatı düşer ve böylece faiz oranları artar. Eğer kamu açıkları durgunluk döneminde oluşursa, özel sektör borçlanması bastırıldığında, kamu açıklarının faizler üzerindeki etkisi fazla görülmeyebilir. Ancak kamu açıkları patlama seviyesinde devam ederse, kamu borçlanması özel sektörün normalde borçlanacağı seviyenin çok üzerine çıkacak ve kredilendirilebilir fona olan talep

artacaktır. Böyle bir durumda kamu açıklarının faiz oranları üzerindeki etkisi daha belirgin olacaktır.

7. Belirsizlik

Artan enflasyonun bir etkisi de nisbi fiyatları değiştirmesidir. Yatırımlar gelecekteki gerçekçi fiyatlar üzerinden hayata geçirildikçe, yatırımların artması risk unsurunun da artması anlamına gelmektedir. risk unsurunun artması, borçlanma planında negatif bir kaymaya sebep olur. Bu ise reel faiz oranlarını azaltıcı etki yapar. Diğer taraftan, bu durum, borçlanma isteğini de azaltarak, borç talebinde negatif bir kayma oluşturmaktadır.

Özetlemek gerekirse, enflasyonist bir ortamda faiz oranlarının davranışlarına ilişkin temel teorilerin çoğu, nominal faiz oranlarının beklenen enflasyon oranına bağlı olarak arttığı yolundadır. Diğer bir ifadeyle reel faiz oranları değişmemektedir. Ancak, son zamanlardaki konuya ilişkin görüşler, verginin bulunmadığı bir ortamda bile, beklenen enflasyon ile nominal faiz oranları arasında yakın ilişki kuran Fisherien hipotezin geçerli olamayabileceği şeklindedir. Bunun sebepleri arasında, beklenen enflasyon oranı arttığında, nominal faiz oranları artışının beklenen enflasyon oranının altında kalacağıdır. Bunun anlamı, Eşitlik 2'deki β'nın birden küçük olmasıdır. Diğer bir ifadeyle, beklenen enflasyondaki bir artış reel faiz oranlarını azaltabilecektir. Sadece, büyük çaptaki kamu açıkları durumunda nominal faiz oranları, beklenen enflasyon oranının üstünde oluşmasına neden olur. Sadece enflasyon hızı önemli ölçüde yavaşlarsa, reel faiz oranları artar.

Enflasyonun hızlandığı bir dönemde ve gelir vergisinin olmadığı bir ortamda borçlananlar, azalan bir reel borçlanma maliyetiyle karşı karşıyadırlar. Ancak, enflasyon, ekonominin etkinliğini etkiledikçe, reel yatırımların getiri oranını da azaltmaktadır.

B) Vergili Bir Ortamda Enflasyonun Faiz Oranları Üzerindeki Etkisi

Yukarda belirtilen çerçeve içinde, normal faiz gelirlerinin marjinal orana eşit (t) bir oranda vergilendirildiğini ve nominal faiz gelirlerinin vergilendirilebilir gelirden düşülebildiğini varsayalım. Bu durum, vergi öncesi reel faiz oranı (r) ile vergi sonrası reel faiz oranı (r^*) arasında ayrım yapmayı zorunlu kılmaktadır. Basitleştirmek için, vergi oranı (T) bütün vergi mükellefleri için aynı olsun. Vergi oranının (T) veri olduğu bir durumda, beklenen enflasyon oranının (Π) yükselmesine rağmen vergi sonrası net reel faiz oranı (r^*) değişmeden kalırsa, bunun anlamı, nominal faiz oranının (Π) 'den daha fazla yükselmesidir. Söz konusu durum Fisher eşitliğiyle aşağıdaki şekilde açıklanabilir:

$$i = r + \frac{\Pi}{r - \Pi}$$

Bu eşitlikte Π 'nin (i) üzerindeki etkisi vergilerin varlığı ile artmaktadır. Artan vergi oranı Π 'nin (i) üzerindeki etkisini daha da artırmaktadır. T'nin alabileceği değer 0 ile 1 arasındadir. ABD'de son yıllarda faiz gelirinin üzerine uygulanan vergi oranı % 40'a yakındır. Muafiyetler ve vergiden kaçınmalarla efektif vergi oranı % 25'e yaklaşabilmektedir. Bunun anlamı, beklenen enflasyon oranında bir puanlık bir artışın/azalışın nominal faiz oranında 1.33 puanlık bir artışa/azalışa sebep olmasıdır. Bu örnek, enflasyon beklentilerinin hızla değiştiği bir ortamda nominal faiz oranlarındaki değişkenliğin, vergileri nasıl potansiyel olarak artırabileceğini göstermektedir.

Gelir vergisi ve beklenen enflasyonun birlikte etkisini gözlemek için, borçlananların ve borç verenlerin % 4 gibi bir reel faiz oranında (r) anlaştığını ve enflasyonun bulunmadığını, efektif gelir vergisi oranının % 25 ve reel faiz oranının enflasyon beklentisinden bağımsız olduğunu, beklenen enflasyonun ise 0'dan % 6'ya yükseldiğini varsayalım.

Eşitlik 3'e göre bu durumda nominal faiz oranı, % 4 düzeyindeki reel faiz oranını sürdürebilmek için, % 12'ye yükselmek durumundadır. Borç veren aldığı % 12 oranındaki faizin 1/4'ünü (% 3) gelir vergisi ve diğer % 6'sını enflasyon olarak kaybeder. Böylece, beklenen vergi sonrası reel faiz oranı % 3 kalır ve bu oran enflasyonun olmadığı ancak gelir vergisinin devam ettiği bir durumda alacağı faiz oranıyla aynıdır. Benzer şekilde, vergi sonrası reel faiz oranı, aynı enflasyon oranını bekleyen ve aynı vergi oranını ödeyen ödünç alan için de aynı sonucu doğurur. Daha düşük bir gelir vergisi oranı, artan bir enflasyon oranında artan bir nominal orana yol açarken, nominal faiz oranında daha düşük bir artışa sebep olur.

C) Diğer Varlıklar Üzerinde Vergiler

Alternatif yatırım alanları olabildiği gibi, bu yatırımın vergiden muaf olarak yapılabilmesi de mümkündür. Ödünç veren sadece net vergi sonrası reel faiz gelirinde herhangi bir azalmanın olmadığı durumda, aynı miktar borç vermek için istekli olacaktır. Ancak, varsayalım ki, fonların alternatif kullanımının vergilendirilsin (daha düşük oranda bile olsa). Bu durumda borç verenlerin tercihleri sınırlandırılır ve borç veren, finansal yatırımların tümü üzerinden daha düşük bir getiri oranını kabul edebilir. Bunun anlamı Π'nin (i) üzerindeki etkisinin $\left(\frac{\Pi}{T-1}\right)$' den daha az olmamasıdır. Eğer diğer tüm işlemler üzerinden ortalama vergi oranı Φ ile gösterilirse, bu durumda Π 'nin (i) üzerindeki etkisi

$$\left(\frac{1-\Phi}{1-T}\right)\text{'dır.}$$

Eğer Φ sıfırsa, eşitlik 3'te açıklanan durum meydana gelir. Eğer Φ=T ise, bu durumda hiç bir vergi etkisi olmayacaktır. Genellikle, Φ, T'den düşük, fakat sıfırdan büyüktür.

II- TÜRK MALİ SİSTEMİNDE FAİZ GELİRLERİ ÜZERİNDE VERGİ UYGULAMASI

Çalışmamız konusu 1980 sonrası dönemde faiz gelirleri üzerine uygulanan vergi sistemini dört ayrı dönemde incelemek mümkündür; 1986 öncesi, 1986-1994 dönemi, 1994-1996 dönemi ve 1997 yılı ve sonrası.

A) 01.01.1986 Öncesi Dönem

1.1.1986 tarihine kadar uygulanan vergi sisteminin temel özelliği, faiz gelirlerinin yıllık beyannemeye dahil edilmesidir. Bu uygulamada, faiz geliri elde edildiğinde, bu gelir üzerinden, genel vergi oranının altında bir stopaj vergisi anında kesilmekte, ancak yıl sonunda bu gelirler yıllık gelir beyannamesinde tekrar gösterilerek, ortalama % 25 civarındaki gelir vergisine tabi olmaktadır. Bu uygulamada aynı gelir üzerinden çifte vergilendirmeyi önlemek amacıyla, daha önce ödenen stopaj vergisi, gelir vergisinden mahsup edilmektedir. Böylece, stopaj vergisi oranı örneğin % 10 ise, fiili vergi oranı gelir vergisi oranında (ortalama % 25) gerçekleşmektedir.

B) 01.01.1986 - 01.01.1994 Dönemi

1.1.1986 tarihinden itibaren, faiz gelirlerinin yıllık beyanı uygulamasından vazgeçilmiş, bu gelirlerin sadece kaynakta vergilendirilmesi (stopaj vergisi) esasına geçilmiştir. Menkul kıymetlerden sağlanan faiz gelirleri üzerinden uygulanan (genel olarak % 10) stopaj vergileri ise, bu verginin kesildiği tarihi takip eden ayın 20'sine kadar vergi dairesine yatırılması gerekmektedir. Böylece faiz gelirlerini beyan dışı bırakan bu uygulama ile fiili vergi oranı da, genel gelir vergisi oranının altında bulunan stopaj vergisi oranı olan ortalama % 10'luk seviyeye indirilmiştir.

1.1.1986 tarihinde yapılan yeni düzenlemeyi değerlendirebilmek için faiz gelirlerini iki gruba ayırmamız gerekmektedir:

i) Kamu menkul kıymetlerinden elde edilen faiz gelirleri,

ii) Mevduat dahil diğer menkul kıymet faiz gelirleri.

Kamu menkul kıymetlerinden (Hazine bonosu, Devlet tahvili, gelir ortaklığı senetleri vb.) elde edilen faiz gelirleri üzerinden uygulanan kaynakta stopaj oranı, 1.1.1986'dan itibaren "sıfır" olarak tespit edilmiştir. Bu gelirler genel olarak yıllık gelir beyannamesi kapsamından da çıkarıldığı için, kamu kağıtlarının nihai vergi yükü de "sıfır" olarak gerçekleşmektedir. Bu uygulamanın en büyük etkisi, süphesiz, bir iç borçlanma aracı olan kamu kağıtlarının,

tasarrufçular açısından diğer yatırım araçları karşısında avantajlı kılmak olmuştur. Ancak, bu uygulamada bazı istisnai hükümler de bulunmaktadır. Buna göre, bir ticari işletmeye bağlı sermayenin kamu kağıtlarına bağlanması sonucu elde edilen geliri bulunmakta ise, söz konusu faiz gelirleri üzerinden yine stopaj vergisi alınacaktır. Gelir vergisi kanununun 94.15'inci maddesine göre, ticari işletmeler ve kurumlar, kamu kağıtları üzerinden elde ettikleri faiz gelirleri üzerinden ortalama % 10 oranında stopaj vergisi ödemekle yükümlüdürler. Bu gelirler işletme bünyesinde vergilendirilmekte ve vergi dairesine yatırılmaktadır.

Bu uygulama ile, kamu menkul kıymet faiz gelirlerinin tasarrufçu tarafından elde edilmesi ile ticari işletme bünyesinde elde edilmesi arasında % 10'luk fark yaratılmış olmaktadır.

İncelenen dönemde bankaların düşük oranlı vergi ödemelerinin en önemli sebebi de, yine, düşük oranlı kamu kağıtları faiz gelirlerinin genel matrahtan mahsup edilebilme imkanlarıdır. Süphesiz bu durum, bankaların iç borçlanma kağıtlarının en büyük müşterileri olmasının sebebini de açıklayan önemli bir etkendir.

Bu dönemde, repo ve ters repo işlemlerinden elde edilen faiz gelirleri de, Kurumlar Vergisi kanununun 8.17'inci hükmü gereğince kamu menkul kıymet faizleri gibi kabul edilmiş ve sadece % 10 stopaja tabi tutulmuştur. Bu uygulama da şirketlerin ve büyük kuruluşların devlet iç borçlanma senetlerini almalarını teşvik etmiştir.

Kamu kağıtları dışında kalan, finansman bonosu, özel sektör tahvilleri, varlığa dayalı menkul kıymetler, mevduatlar vb. diğer menkul kıymet faiz gelirleri, 1.1.1986'dan itibaren genel olarak % 10 oranında kaynakta vergilemeye tabi tutulmuş, tasarrufçu tarafından elde edildiğinde beyan edilmesi esası kaldırılarak, sadece % 10 vergilendirmeyle yetinilmiştir. Ancak bu menkul kıymet faiz gelirlerinin ticari işletme veya kurum bünyesinde elde edilmesi halinde, ticari kazanç (gelir vergisi) veya kurum kazancına (kurumlar vergisi) dahil edilerek, gelir vergisi mükelleflerinde % 25-50 artan oranlı vergilenmeye tabi tutulmuş, kurumlar vergisi mükelleflerinde ise % 46 oranında vergilenmeye tabi tutulmuştur.

Sonüç olarak, diğer menkul kıymetlerin faiz gelirlerinin tasarrufçu tarafından elde edilmesi halinde vergi yükü ortalama % 10 olmakla birlikte, bu gelirlerin işletme tarafından elde edilmesi halinde % 25-50 arasında değişen oranlarda bir vergi yükü bulunmaktadır.

Bu iki menkul kıymet grubu karşılaştırıldığında, kamu menkul kıymetlerinin avantajı açıkça ortaya çıkmaktadır.

C) 01.01.1994 - 31.12.1996 Dönemi

1.1.1994 tarihinden itibaren, kamu ve diğer menkul kıymet faiz gelirlerindeki vergi istisnaları kaldırılmış ve bu faiz gelirlerinin yeniden beyana dahil edilmesi esası getirilmiştir. Böylece, yukarıda belirtilen kamu kağıtları ile diğer menkul kıymetler arasındaki fark bir ölçüde ortadan kalkmıştır. Bu uygulamayla, kaynakta stopaj oranı, kamu ve diğer menkul kıymetlerde yine eskisi gibi devam etmektedir. Ancak, bu gelirler yıl sonunda gelir vergisi ya da kurumlar vergisi beyannamelerine eklenerek, daha yüksek orandaki gelir ve kurumlar vergisi oranlarından vergilendirilmektedir. Böylece, örneğin,kamu kağıdı alan bir tasarrufçu, bu kağıtlar üzerinden elde ettiği faiz gelirleri için o anda herhangi bir faiz ödemeyecek (çünkü bu kağıtların stopaj vergisi oranı "sıfır" dır), buna karşılık, yıl sonunda bu gelirleri beyan ederek % 25-% 50 oranında bir vergi ödeyecektir. Ancak, beyanda da, sadece tasarrufçular açısından 225 milyon TL.lık bir alt sınır getirilmiştir. Bu rakamın altındaki faiz gelirleri beyana tabi değildir.

1.1.1994 tarihinde yapılan yeni bir düzenleme de, yatırım ortaklıkları hisse senedi kar payları ile (A) tipi yatırım fonu katılma belgelerinden elde edilen gelirlere, gelir ve kurumlar vergisi açısından muafiyet uygulanmasıdır. Bu düzenlemenin amacı, sermaye piyasasanın gelişmesi ve daha fazla tabana yayılmasıdır.

1994 yılı sonrası yapılan bu değişikliklerin asıl etkisini kurumlar açısından ortaya çıkacağı açıktır. Tasarrufçular açısından çok büyük bir farklılık içermeyen düzenleme, kurumlar açısından istisnaları ortadan kaldırmıştır.

D) 01.01.1997 Tarihinden Sonra

31.10.1996 tarihli Resmi Gazete'nin mükerrer sayısında yayımlanan 96/8635 sayılı Bakanlar Kurulu Kararı ile getirilen kaynakta vergilendirme konusunda yeni bir düzenleme olup, Devlet iç borçlanma senetlerinin vergilendirilmesi açısından önem arz etmektedir.

Çünkü, yeni düzenlemeden önce 01.01.1994 - 31.12.1996 döneminde şahısların elde ettikleri Devlet iç borçlanma senetleri (DİS) faiz gelirleri, mevduat faiz gelirleri ve repo işlemlerinden elde edilen gelirler hiç bir şekilde yıllık beyanname ile beyan edilmemekte idi. Ayrıca kamu menkul kıymet gelirleri için kaynakta stopaj oranı sıfır (0) idi.

Yeni düzenlemeden sonra, Gelir Vergisi Kanununun geçici 39'ncu maddesinin 5 numaralı bendine göre, DİS faiz gelirleri, mevduat faizleri, repo işlemlerinden elde edilen gelirler, vergi usul kanunu hükümlerine göre o yıl tespit edilecek yeniden değerleme oranının son on iki aylık dönemde bir yıl vadeli Devlet tahvili için uygulanan ortalama faiz oranına bölünmesi suretiyle

bulunacak orana göre hesaplanacak kısım 31.12.1999 tarihine kadar Gelir Vergisinden muaftır. İndirim oranı ise her yıl Maliye Bakanlığı tarafından belirlenecektir.

Konuyu bir örnekle açıklayacak olursak; 1997 yeniden değerleme oranı %90 (tahmini) 1997 ortalama Devlet tahvili faizi oranı %100(tahmini) 1997 mevduat faiz gelirimiz 1.000.000.000 TL. olsun. Beyan edilmeyecek faiz geliri 90/100 = % 90 olacaktır.

1.000.000.000,-TL. tutarında faiz gelirimizin 900.000.000,-TL.'lık kısmı beyan edilmeyecek, geriye kalan 100.000.000,-TL.'sı beyan edilecektir. (Beyan edilirken Gelir Vergisi Kanunun 86 ve 87'nci maddesindeki sınırlar dikkate alınarak bu sınırları aşmayan gelirler için beyanname verilmeyecektir)

Ticari işletmece DİS faiz gelirlerinin elde edilmesi halinde, bu gelirler ticari kazancın bir unsuru olarak değerlendirilecektir. Gelir Vergisi mükelleflerinde (birinci ve ikinci sınıf tüccarlar) ticari kazancın tespiti açısından bu gelirlere yönelik herhangi bir istisna bulunmamaktadır. Ancak söz konsu gelirler serbest meslek erbabı, ücretliler ve GMSİ sahipleri tarafından elde edilirse, şahısların tabi olduğu işlemlere tabi olacaklardır.

Kurumlar Vergisi Kanununda 3946 sayılı Kanunla yapılan değişiklikle istisnalar daraltılmış ve devlet iç borçlanma senet gelirlerine ilişkin istisna 01.01.1994 tarihinden itibaren kaldırılmıştır. Bu nedenle söz konusu Devlet iç borçlanma senetlerinin faiz ve gelirleri Kurumlar Vergisine tabi olacaktır. Bununla birlikte Gelir Vergisi Kanununun 94/6'ncı maddesinin b alt bendine göre yapılacak stopaj oranı farklılık arz etmektedir.

93/5148 sayılı Bakanlar Kurulu Kararı ile Devlet Tahvili ve Hazine Bonosu faizleri ile Toplu Konut İdaresi ve Kamu ortaklığı İdaresi'nce çıkarılan menkul kıymetlerin gelirlerine isabet eden kısım için stopaj oranı (0) olarak uygulanır. Bu kısım bu faiz gelirlerin toplam kurum hasılatı içindeki payına göre hesaplanır.

İndirimli stopaj uygulaması sadece Devlet iç borçlanma senetlerinin vadesinde elde edilen gelirleri için uygulanır. Repo işlemlerinden elde edilen kazançlar indirimli stopaj oranından yararlanmaz.

Gelir Vergisi Kanununun 3946 sayılı Kanunla değişik 94'ncü maddesinin birinci fıkrasının 7/a, b ve c pozisyonlarında Devlet iç borçlanma senetlerinin faiz ve gelirleri kaynakta stopaj yolu ile vergilendirme kapsamına alınmıştır. Ancak 94/5255 sayılı Bakanlar Kurulu Kararı ile stopaj oran (0) tespit edilerek 01.01.1994 tarihinden buyana stopaj uygulaması yapılmamıştır.

31 Ekim 1996 tarih ve 22803 mürerrer sayılı Resmi Gazete'de yayınlanan 96/8635 ve 96/8638 sayılı Bakanlar Kurulu Kararları ile Gelir ve Kurumlar Vergisi açısından 01.11.1996 tarihinden itibaren ihraç edilecek olan Devlet iç borçlanma senetlerinin vadesinde ödenmesi sırasında ödemeyi yapan kurum tarafından kaynakta % 10 stopaj uygulanacaktır. Sözkonusu devlet iç borçlanma senetlerinin repo yolu ile vadesinden önce elden çıkarılmasında ise stopaj yoluyla açıkladığımız vergilendirme sisteminde değişiklik olmayacak, sadece kaynakta kesilen vergiler, bu gelirlerin beyannameye aktarılması halinde beyannamede mahsup edilecektir.

III-SONUÇ

Türk mali sisteminde vergi oranlarının nominal faiz oranları üzerinde önemli etkisi bulunmaktadır. Vergi yükünün göreli olarak yüksek olduğu menkul kıymetlere (mevduat dahil) uygulanan faiz oranları vergi yükünün daha az olduğu menkul kıymet faiz oranlarına göre daha yüksek oranda gerçekleşmek zorundadır. Aksi takdirde, vergi yükünün fazla olduğu menkul kıymetlerin diğer menkul kıymetlere göre rekabet şansı azalmaktadır.

Ülkemizde, kamu tarafından ihraç edilen menkul kıymetler (Devlet tahvili, Hazine Bonosu, Toplu Konut İdaresi ve Kamu Ortaklığı İdaresince çıkarılan Devlet İç Borçlanma Senetleri) ile özel sektör tarafından ihraç edilen menkul kıymetlerin vergilendirilmesi, Gelir Vergisi Kanunun geçici 39/5 ve 7'nci fıkra hükümleri dikkate alınarak incelendiğinde yıllar itibariyle farklılık arzetmektedir.

Nitekim 01.01.1996 - 31.12.1996 döneminde kamu tarafından ihraç edilen menkul kıymetler diğer menkul kıymetlere göre avantajlı konumda olmuşlardır. Çünkü tasarrufçu tarafından alınan kamu kağıtlarına uygulanan vergi oranı sıfır (0) olmuştur. Yine ticari işletmelerde ise kamu menkul kıymetleri faiz gelirlerine uygulanan stopaj oranı % 10 olmuştur. Halbuki, özel sektör tarafından ihraç edilen menkul kıymetlerin faiz gelirleri ticari kazanç kapsamında değerlendirildiği için % 25 - % 50 arasında değişen vergi kesintisi yapılmıştır. Bu uygulama, şirketlerin ve bunların vergi avantajı dolayısıyla Devlet iç borçlanma senetlerine olan talebini arttırmıştır.

Ancak 96/8635 sayılı Bakanlar Kurulu Kararı ile Devlet iç borçlanma senetlerinin vergilendirilmesi açısından yeni bir düzenleme yapılmıştır. Bu senetlerden şahısların ve kurumların elde ettiği faiz gelirlerinden, özel sektörce ihraç edilen menkul kıymetlerden elde edilen faiz gelirlerinden olduğu gibi % 10 vergi kesintisi uygulanmaya başlayacaktır.

Yeni düzenleme (A) ve (B) tipi yatırım fonlarından elde edilen gelirleri de etkileyecektir. Bilindiği gibi (A) tipi yatırım fonlarında en az yüzde 25 oranında hisse senedi bulunmaktadır. Böyle bir durumda portföyün diğer kısmı, diğer kakağıtlardan oluşacak ve dolayısıyla eğer bu kağıtlar kamu tarafından veya özel sektörce ihraç edilmiş ise, faiz ve benzeri gelirleri aynı oranda vergi kesintisine konu olabilecektir. (B) tipi fonlarda daha çok kamu menkul kıymetleri tercih edildiği için söz konusu menkul kıymet getirileri de aynı kesinti kapsamı içindedir.

Böylece, yeni düzenleme kamu kağıtlarının özel sektörce ihraç edilen menkul kıymetlere göre avantajlı konumunu büyük ölçüde azaltmıştır.

ABSTRACT

In the infationary environment, the typical tax treatment of interest income and expense can have a significant impact on the level of interest rates and can also affect their volatility. As inflation distorts the base for the tax on interest income and increased the effective tax rates on income in general this impact is likely to be magnified, over time as long as the rate of inflation countries to be high. The tax treatment of interest income and expense may also alter the redistributive impact of monetary restraint and may affect capital flows across countries. In this paper, effects of tax on interest rates are examined in an inflationary enviroment and taxation on interest income in Turkish financial system.

KAYNAKÇA

Abaç, S.(1980), *Para Teorisinde Faiz Oranları ve Türkiye'de Uygulama,* Binbirdirek Matbaası.İstanbul.

Akdiş, M. (1995), *Faiz Politikalarının Enflasyon Üzerindeki Etkileri ve Türkiye,* Yimder Matbaası. Ankara.

Aslan, E. (1996), '"İşletme Aktifine Kayıtlı Hazine Bonosu vee Devlet Tahvili Faizlerinin Elde Edilme Zamanı ve Tahakkuk Zamanı. *Vergi Dünyası,* Sayı 184, ss.22-32.

Barth., J.R. (1987), "On Interest Rates, Inflationary Expectations and Tax Rates". *Journal of Banking and Finance.* Vol.12. pp.215-220.

Caprio, G.Jr. and Honahan, P.(edit.) (1997), *Monetary Policy Instruments for Developing Countries.(*A World Bank Symposiom) The World Bank. Washington D.C. U.S.A.

Feldstein, M. (1983). *Inflation, Tax Rules, and Capital Formation.* The University of Chicago Press. U.S.A.

Lette, S.P. and Sundararjan. V. (1990) "Issues in Interest Rate Management and Liberalization". *IMF Staff Papers.* Vol. 37. No. 4 (December). pp. 735-752.

Tanzi, V. (1984). *Taxation, Inflation and Interest Rates.* International Monetary Fund. Washington D.C. U.S.A.

Resmi Gazete, 31.10.1996. Mükerrer Sayı.